

To cite this article: Özdemir, M.B. (2024). Kitap İncelemesi: Abbas Maroufi: Ölü Ruhlar. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 8(3), 237-247

Submitted: October 03, 2024

Accepted: November 23, 2024

KİTAP İNCELEMESİ: ABBAS MAROUFI: ÖLÜ RUHLAR¹

ÖNSÖZ

Tahran'da doğup büyüyen ve Tahran Üniversitesi'nde dramatik sanatlar eğitimi alan İranlı yazar Abbas Maroufi'nin yayımlanan ilk eseri '*Into the Sun*'dır. Eser, kısa öykülerden oluşan derleme türünde bir çalışmasıdır. Yazarın diğer eserleri arasında orijinal isimleriyle 'Fereydoon had three sons', 'Completely Special', 'Meted' yer almaktadır (Wikipedia, t.y.). Abbas Maroufi tarafından kaleme alınan drama/psikolojisi kategorisindeki Ölü Ruhlar kitabı, 2007 yılında İngiltere'de en iyi yüz kitap arasına girmiştir. Kitap, insanın yalnızlık duygusu altında yatanları oldukça sert bir biçimde okurlara göstermektedir (Ölü Ruhlar, t.y.). Ölü Ruhlar eseriyle dünyada adını duyurmayı başaran yazar, ülkesinde gördüğü baskı nedeniyle daha sonrasında siyasi sığınmacı olarak Almanya'ya yerleşmek zorunda kalmıştır.

Kitap dört bölümden oluşmaktadır. 2010 senesinde yayımlanana kitap, Veysel Başçı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın konusu, İran toplumunun yapısı ve bu yapının eleştirisi üzerine kurgulanırken, diğer yandan bireyin bu yapı içerisindeki mücadelesi ele alınmaktadır. Kitaptaki karakterlerin toplumsal baskılar altında nasıl şekillendiği, bu baskıların insan psikolojisi üzerindeki etkileri ve insanın yalnızlık duygusu kitapta sıklıkla işlenmektedir. Kitapta kronolojik bir sıralama izlenmeksizin olaylar parça parça anlatılmaktadır. Bu durum okuyucuyu başlarda birazcık zorlasa da özellikle II. ve III. bölümlerde konuların daha sade ele alındığı söylenebilir. Kitap, toplumsal cinsiyet perspektifinden de ele alınabilir. Çünkü toplumsal cinsiyet kalıp yargıları üzerinden bireylere yüklenmiş olan kadın ve erkek rolleri kültürden kültüre, dönemden döneme farklılık gösterse de genelde ataerkil yapıya sahip pek çok kültürde kadına yüklenen rollerin yıpratıcı özelliği ön plana çıkmaktadır. (Ersoy Çak, 2010). Nitekim Doğu kültürüne sahip bu coğrafyada kadın her daim ikinci plana itilmiş, erkekse toplumsal yaşamda ön

¹ Dr. Melih Burak Özdemir, mlhbrk52@hotmail.com

plana çıkarılmıştır. Kadın eve hapsedilirken, erkek toplumsal yaşamın içinde yer alarak, evin geçimini sağlayan birey rolünü üstlenmiştir. Kitabın pek çok noktasında da bu anlamda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları üzerinden bireylere yüklenmiş kadın ve erkek rollerine vurgu yapılmıştır.

Romanın kurgusal yapısına göz attığımızda okuyucunun romanın içerisine oldukça iyi çekildiği ve hikayenin içerisinde okuyucunun kendinden bir şeyler bulabildiği söylenebilir. Kitapta, betimlemenin iyi yapıldığı ve detaylara derinlemesine yer verildiği yorumunda bulunulabilir. Karakterlerin iç dünyalarının verilen detaylarla iyi işlendiği, insan ruhunun derinliklerine inme noktasında başarılı olduğu, bireylerin birbirleriyle olan karmaşık ilişkilerinin iyi ele alındığı ve bireylerin içsel çatışmalarının ve duygu durumlarının oldukça iyi işlendiği ifade edilebilir. Roman bu anlamda bireyin yalnızlığını, üzüntüsünü ve öfkesini başarılı bir şekilde ortaya koyan, okuyucuyu düşündüren ve duygusal olarak etkileyen bir eser olarak yorumlanabilir.

BOOK REVIEW:

ABBAS MAROUFI: DEAD SOULS

FOREWORD

Born and raised in Tehran, Iranian writer Abbas Maroufi studied dramatic arts at the University of Tehran. His first published work, *Into the Sun*, is a collection of short stories. Among the writer's other works are *Fereydoon Had Three Sons*, *Completely Special*, and *Melted* (Wikipedia, n.d.). Abbas Maroufi's drama/psychology book, *Dead Souls*, made it to the list of the 100 best books in England in 2007. The book presents the underlying causes of human loneliness in a strikingly raw manner to its readers (*Dead Souls*, n.d.). Gaining worldwide recognition with *Dead Souls*, Maroufi had to relocate to Germany as a political refugee due to the pressures he faced in his home country.

The book consists of four parts. Published in 2010, it was translated into Turkish by Veysel Başçı. The book's theme revolves around the structure of Iranian society and critiques this structure while also exploring the individual's struggle within it. The shaping of characters under societal pressures, the effects of these pressures on human psychology, and the sense of loneliness are frequently addressed in the book. The events are narrated in a fragmented manner without following a chronological order, which may initially challenge the reader. However, it is said

that the themes are addressed more straightforwardly, particularly in the second and third parts. The book can also be analyzed from a gender perspective, as it highlights the gender roles imposed on individuals through societal stereotypes. While these roles vary across cultures and eras, in many patriarchal societies, the roles imposed on women often emerge as particularly burdensome. (Ersoy ak, 2010). In this Eastern culture, women have always been pushed to the background, while men have been placed at the forefront of social life. Women are confined to the home, whereas men take part in society and assume the role of the family's breadwinner. Throughout the book, the roles of women and men imposed by societal gender stereotypes are frequently emphasized.

Looking at the novel's structure, it can be said that the reader is drawn into the story and can find reflections of themselves within the narrative. The book is notable for its strong descriptions and deep attention to detail. The characters' inner worlds are well-developed with the help of these details, successfully delving into the depths of the human psyche. The complex relationships between individuals are well-handled, as are their inner conflicts and emotional states. In this sense, the novel is described as a work that effectively portrays the individual's loneliness, sadness, and anger, making the reader think and emotionally engage with the story.

GİRİŞ

Kitabın, Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi hikayesi ile başlamasının aslında kitabı özetler nitelikte olduğu söylenebilir. Kitapta, Orhan'ın babadan kalma mirası kendisine hak görmesi ve bu noktada babanın Orhan'a olan desteği; annenin ise malda mülkte gözü olmayan ve daha duygusal bir kişiliğe sahip Aydın'ın yanında yer alması anlatılmaktadır. Özetle, aile içerisinde yaşanan çatışma ve gerginlikler kitabın özünü oluşturmaktadır. Bu çatışma atmosferinde çoğunlukla babanın çocuklarına olan agresif tavrı, annenin konu Aydın olduğundaki hırçın tavırları (ancak bir o kadar da zayıf ve güçsüz karakteri) ve Orhan'ın Aydın ile olan sürtüşmeleri romanda işlenmektedir.

Kitabın genelinde gelenekçi baba Cabir, oğullarının kendisi gibi esnaf olmalarını istemekte, kızı Ayda'nın ise toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirerek, ailesine uygun bir erkek ile evlenerek ailesini onurlandırmasını beklemektedir. Baba tarafından oğullarının esnaf olma arzusu Orhan tarafından karşılık görmekte ve Orhan

babadan da aldığı destekle her şeye kendisi sahip olmak istemektedir. Orhan bunu isterken aslında her şeyin kendi hakkı olduğunu da her defasında vurgulamaktadır. Aydın ise kitaplarla içli dışlı, şiir yazan ancak esnaf olmak istemeyen bir karakterdir. Bu anlamda romanın, Habil ve Kabil hikayesi ile başlamış olması oldukça manidardır denebilir. Özetle, romanda yalnızlıklarında kaybolmuş, kendisini içten içe tüketen bir ailenin dramatik öyküsünün anlatıldığı söylenebilir. Romandaki karakterlerin özelliklerine kısaca göz attığımızda;

Baba (Cabir): Kuruyemişçi olarak esnaflık yapan ve gelenekçi özellikler sergileyen Cabir oğullarının da (Aydın ve Orhan) kendisi gibi esnaflık yapmasını arzulamaktadır. Babanın bu tavrının büyüme sürecindeki Orhan ve Aydın'ın kişilikleri üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Romanda genel olarak baba, çocuklarına ve eşine karşı sert ve acımasız bir tavır sergilemektedir. III. bölüm Rusların İran'ı işgal ettiği savaş dönemi anlatılır. II. bölüm (3'de) babanın çocuklarına olan genel tavrına örnek olarak, savaşın devam ettiği günlerde babanın işe gidemediği bir gün, baba bir şeylere sataşmak için bahane arar ve Ayda'nın kulağını iki kez çeker, Yusuf'un suratına kendi deyimiyle bir tane okkalı indirir, kemerle de üç kez Aydın'ın sadece biraz canını yakar. Babanın ruhsal durumunu tahlil etmek ve çocuklarına olan tavrını daha net ortaya koymak adına etkileyici bir sahne yorumunda bulunulabilir.

Orhan (küçük kardeş): Statükocu, materyalist, kıskanç ve açgözlü bir karakterdir. Annesi tarafından daha az sevildiğini düşünen Orhan'ın hırçınlığının ve kardeşlerine kötü davranmasının altında yatan temel sebeplerden birinin bu olduğu yorumunda bulunulabilir. Bu sevgisizliği ise çok çalışıp babasının mallarını elde ederek ödünlemeye çalıştığı söylenebilir. Orhan, evin okumuş çocuğu olarak ağabeyi Aydın'ı kıskanan ve kadınların Aydın'ı beğenmesinden içten içe rahatsız olan küçük kardeşidir.

Aydın (Büyük kardeş): Kendi istediği biçimde yaşamak isteyen bir karakterdir. Durum böyle olunca babanın isteklerinin dışında hareket etmesi neticesinde babasının taşkınlıklarına da maruz kalmaktadır. Babasının tekdüze hayatı (örneğin çekirdek satması) ona göre değildir. Aydın, kardeşi Orhan'dan nefret etmese de ona karşı bir türlü ısınmamaktadır. Çünkü Orhan, 'Mal mülk için kardeşliğimize haleb getirme, ayaklar altına alma bu kardeşliği' söylemleriyle defalarca kendisini incitmiştir. Kendisine karşı iğneli laflar ve kinayeli sözler sarf eden Orhan'a

karşı bu anlamda oldukça öfkeli. Kırmızı parkayı giymek istediği bir gün babasının kendisine ‘*Kırmızıyı kızlar giyer*’ demesi ve giyme konusunda ısrar ederse okula kaydını yaptırmayacağını söylemesi Aydın’ı babasından uzaklaştıran ve babasına karşı öfkeliendiren hadislerden biridir. Yine babasının bir gün Aydın’a kızarak ‘*Bundan sonra dükkâna gelmesine gerek yok. Kimsenin yardımına ihtiyacım yok benim. Dükkân da Orhan’a kalır o zaman*’ demesi Aydın’ı oldukça incitmiştir. Orhan ise bu sözün üzerine iştahla ve mutlulukla yemeğini kaşıklamıştır. Tam bu esnada Aydın babasına dokunmak istemiş, parmaklarıyla bile olsa babasının yüzüne veya eline dokunma isteği duymuştur çünkü yıllardır babasına dokunmamıştır. Hatta yanından bile geçme fırsatı bulamamıştır... Babanın kendisine ‘*salak*’, ‘*soysuz*’ demesine bile ses çıkarmamıştır. Havuzun yanında kitaplarını yaktıklarında bile yazmaya daha çok heveslenmiştir. Yakılanların hepsini yeniden kazanmam gerekiyor diye de kendi kendine karar almıştır. Özetle Aydın’ın babası ve kardeşi Orhan ile ilişkileri oldukça sığdır ve öfke/kızgınlık duygularını onlara karşı sıklıkla hissetmektedir. Aydın için babası ve Orhan aynı evin içinde yaşayan yabancılardan başka bir şey olmayıp, aralarında bir sevgi bağının bulunmadığı da söylenebilir.

Günlerden bir gün babası Aydın’a ‘*Eğer sınıfın birincisi olursan söz sana bisiklet alırım*’ der. O sene Aydın gece gündüz ders çalışmış ve okulun aile kültür derneği tarafından gazetelerde fotoğrafı yayınlanmıştır. Aydın’ın bu fotoğrafını ise babası dükkanındaki masasının üzerindeki camın altına koymuş ve hangi müşteri gelirse göstermiştir. Fakat ne o sene ne de başka bir sene babası Aydın’a bisiklet almamıştır. Bütün bu yaşadıklarının Aydın’ı özellikle babadan uzaklaştırdığı ve kendi iç dünyasına döndürdüğü söylenebilir. İlgileri, beklentileri, hayalleri yok sayılan Aydın böylelikle kendi iç dünyasına dönmüş ve mutluluğu farklı şekillerde aramıştır.

Aydın ayrıca Ermeni kızı Surmene ile kısa süreli de olsa bir aşk yaşamıştır. Kızın Hristiyan kendisinin ise Müslüman oluşu da yakın çevresi tarafından hep sorgulanmıştır. Bu kısa süreli aşk Aydın’ı mutlu etmiş olsa da aile üyelerinin ölümleri ve yaşadığı yalnızlık duygusu ona yaşamın anlamını hep sorgulatmıştır.

Ayaz (Bekçi): Bekçilik yapan, değişimden korkan (statükocu), Cabir’i oğlu Aydın’a karşı sürekli dolduran, düşünen ve sorgulayan bir birey olarak Aydın’ı eleş-

tiren, kendince onu doğru yola göstermeye çalışan bir İranlı'dır. Kendisi evli olmakla birlikte başka bir kadınla daha ilişkisi vardır. Hatta bir süre sonra hayat kadınlarına bile gitmeye başlamıştır.

Anne: Çocuklarını seven ve onların iyiliğini isteyen, çocukları arasında ayrım yapmayan (konu Aydın olduğunda agresifleşebilen, Yusuf'tan vazgeçmeyen), eşine karşı saygılı ancak çocukları söz konusu olduğunda eşine karşı hırçınlaşabilen bir karakter olarak tarif edilebilir. Anne, genel olarak etrafındaki erkeklerin (baba, Aydın, Orhan ve yardımsız hayatta kalamayan Yusuf) sorunlarıyla çepeçevre kuşatılmış ve onların çatışmalarından bıkmış zayıf, güçsüz bir karakter olarak tarif edilebilir. Yetiştiriliş şekli itibari ile kadının kocasının sözünden çıkmaması gerektiğine inanan gelenekçi bir kadındır.

Yusuf (diğer erkek kardeş): Çocukken yaşadığı bir kaza sonucu engelli kalan, bakıma muhtaç bir karakter olarak tasvir edilmektedir. Romanda Yusuf karakteriyle ilgili çok fazla diyalog da yoktur.

Ayda (Kız kardeş): Ailenin tek kız çocuğu ve Aydın'ın ikizidir. Ayda, babasının bir kızın annesiyle ev işleri yapması gerektiğini söylemesi ve devamlı surette bunu vurgulaması ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yüklemiş olduğu kalıp davranışların kendisinden bekleniyor olması sebebiyle tüm yaşam enerjisini yitiren bir birey olarak tarif edilebilir. Babasının, kızı Ayda'nın Abadani ile evlenmesini istememesine rağmen, Ayda mutluluğu aradığı için bu adamla evlenmiş ancak evlendikten kısa bir süre sonra kendisini yakarak canına kıymıştır.

Abadani: Zengin, varlıklı biri olarak Ayda ile evlenen karakter. Ayda canına kıydıktan sonra oğulları Sohrab'ı da alarak Amerika'ya gitme kararı alan kişidir.

1. Bölüm

Kervansarayda yaşanan günlük yaşamın ve karakterlerin derinlemesine analiz edildiği bölüm olarak yorumlanabilir. Bu bölümde; Aydın, Orhan, Baba (Cabir), Anne, Bekçi Ayaz karakterleri ayrıntılı bir şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır. Karakterler, kendi iç dünyalarında çoğunlukla karmaşık duygular ve çatışmalar yaşamaktadır. Özellikle Orhan karakteri, geçmiş travmaları ve mevcut yaşamı arasındaki bağlantıyı çözmeye çalışırken, derin bir kimlik krizi de yaşamaktadır. Bu durum aslında karakterlerin psikolojik derinliklerinin ve insan ruhunun karmaşıklığının vurguladığı da bir noktadır.

2. Bölüm

Bu bölümde Aydın'ın evden kaçması ve bir süre bir yerlerde çalışarak yaşamına ailesinden uzaklarda devam etmesi anlatılmaktadır. Bekçi Ayaz'ın, Aydın'ı saklayan ve koruyan Mirzayan Bey'e Aydın'ı kötülemesi, tehlikeli biri olduğunu ve Sol fikirlerinin olduğunu söylemesi ve Aydın'ın babasının da bu durumu bilmesi ve desteklemesi yine bu bölümde işlenen konulardan biridir. Bu bölüm, Aydın'ın *'Vallahi onlar karşı çıktıkça benim azmim artıyor. Ömrümün sonuna kadar burada, bu rutubetli ve karanlık bodrumda, sosyal yaşamdan nasibini alamadan, parasının ne işime yarayacağını bilmediğim kaplar yapıp duracak mıyım? Öyleyse dünyaya neden geldim ben?'* diyerek aslında varoluşsal bir boşluk yaşadığı ve anlam arayışı içerisinde olduğunu ifade edilebileceği bölümdür.

3. Bölüm

Bu bölümde Yusuf karakteri ele alınmış ve Yusuf'un yaşadıkları neticesinde bakıma muhtaç bir birey olarak yaşamaya çalışması anlatılmaktadır.

Anne ve babanın çocukları arasında seçimler yaparak onları sahiplendikleri görülür. Anne oğlu Aydın için *'Aydın benim bir tanem. Hepsi bir yana o bir yana'*, Baba ise oğlu Orhan için *'Şu ellere bakın, bu eller var ya bu eller sermaye biriktirecek ve hayatımı avuçları arasına alacak. İşte benim oğlum, Orhan'* diyerek anne ve baba çocuklarına birtakım roller biçme yöntemiyle onları (Aydın ve Orhan) diğerlerinden ayırtırmakta, farklı bir gözle onları görme eğilimi sergilemektedirler.

Ayda ise büyüdükçe yalnızlaşan bir kızdır. Ne bir sınıf arkadaşı vardır ne de dışarı çıkabilir. Evlerine de gelen giden yoktur zaten. Kimse de *'Ayda nerede?'* diye sormaz, Aydın dışında. Babası Ayda'yı istemeye geldikleri gün bile evde durmaz, Tebriz'e gider. Çünkü Ayda, babasının tasvip etmediği biriyle evlenmeye karar vermiştir. Ayda'yı Aydın tebrik eder ve *'Git buradan ve bir daha da adımını bu cehenneme atma'* der. Ayda'nın kendini yakarak intiharı, Aydın'ın ruhunda derin yaralar açmıştır. Yalnızlık bir kez daha kendini kardeş yokluğu ile Aydın'a göstermiştir. Aydın'ın hissettikleri yalnızlık ve özlemdir...

Ayda'nın evleneceği adam ile olan diyalogunda baba şunları söyler: *'Bana karşı gelmesinin sebebi sizsiniz. O öyle bir kız değildi. O kadar gelip gittiniz ve kadınları razı ettiniz ki artık yapacak pek şey kalmadı'*. Aslında babanın, kızı Ayda'nın

evlenmesine değil kendi istediği ya da uygun gördüğü biri ile evlenmemiş olmasının ya da otoritesini sarsacak şekilde kendisini yok saymasının onu rahatsız etmiş olabileceği yorumunda bulunulabilir. Ayda gittikten sonra baba en küçük şeye bile bahane bulmaktadır. Küçük şeyler için dahi kızılca kıyamet koparmaktadır. Yemekleri beğenmez, iştahsız ve halsiz olduğunu söylemektedir. Sürekli tersler herkesi. Dükkandan gelir gelmez doğruca odasına çıkar.

Doğu kültüründe, çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren cinsiyetleri üzerinden dikkate alınır ve geleceğin geleneksel kadın ve erkekleri olarak büyütülürler. Kız çocuklarına *kadınsı*, erkek çocuklarına ise *erkeksi* özellikler yüklenerek birer yetişkin olmalarını umut edilir. Kız çocuklarından ‘*tatlı olmaları, itaat etmeleri, anlayışlı davranışlar sergilemeleri*’ beklenirken; erkeklerden ‘*devingen, girişken, yürekli ve sağlam*’ olduklarını gösterir davranışlar sergilemeleri beklenir. Beklentilere cevap veren tipik kimlik davranışları desteklenip ödüllendirirken, karşı davranışlar cezalandırılarak sınırların nerede başladığı öğretilir (Şahin, 2019). Ayda’nın, babasının istemediği biriyle evlenme konusunda ısrar etmesi babası tarafından karşılık görmez ve evin reisi olarak baba figürü otoritesinin sarsıldığını düşünür. Bu ise babayı daha da agresifleştirir. Tarhan’a (2018) göre erkekler olaylara kâr zarar hesabıyla ve daha objektif baktıkları için, hadiselerin ruhsal yönlerini anlamakta zorlanabilmektedir. Bu anlamda erkeklerin de beyinlerine duyguyu öğretmesi gerekir. Böyle olursa kadın erkeği, erkek de kadını daha rahat anlayabilecektir (Tarhan, 2018). Ayda aslında sevdiği ve aşık olduğu adamla evlenmek isterken, baba kültürün kendisine öğrettiği gibi davranmakta, kendi istediği biriyle evlenme konusunda kızına baskı yapmaktadır. Konuya kızı gibi duygularıyla değil, aklıyla yaklaşması, sonuç olarak Ayda’yı anlamasını da zorlaştırmaktadır.

Bu bölümde baba ölürken ‘*Aydın ve Orhan’a mümkün olduğu kadar sevin birbirinizi. Kadir kıymetinizi bilin. Hayat... Hayat beş para etmez*’ demiştir. Tüm bunlar Aydın’a yabancı gelen şeylerdir ve babasından daha önce duymadığı şeyler olduğu için de şaşkınlık yaşamaktadır. Bu bölüm ayrıca Aydın ve Ermeni kızı Surme’nin birbirlerine yakınlaştığı bölümdür. Surme ile olan yakınlaşmasında Aydın mutluluğu yakalamış gözükmektedir. Fakat Surme Hristiyan’dır ve Müslüman olduğu takdirde bu kızla evlenebileceği yönünde kendisine çevresinden telkinlerde bulunmaktadır. Tüm bu yaşananlar, toplumsal baskının oldukça net hissedildiği bir bölüm olarak yorumlanabilir. Yapılan çalışmalar, aynı dine inananların farklı dinlerden olanlara kıyasla daha kolay ve iyi anlaştıklarını ortaya

koymaktadır. Diğer yandan eşlerin ayrı dinlerden olmasının, çocuklarının dini ve ahlaki eğitimlerini olumsuz etkileyeceği ifade edilir (Acar, 2002). Sadece Müslümanlık değil, Yahudilik de Hristiyanlık da din farklılığını evlenme engeli olarak görmektedir (Erdem, 1991; Tümer, 1993). Evlilik, en derin duyguların yaşandığı bir birliktelik olarak yorumlanabilir. Bu manada birbirini seven iki insanın neye inandığından ziyade, iyi insan olup olmadıklarının daha önemli olduğu yorumunda bulunulabilir. Yaşanan şeyin esasen toplumun dayatması, sosyal baskının en net şekilde hissedildiği bir alan olarak yorumlanabilir.

4. Bölüm

Bireyler arası karmaşık ilişkilerin anlatıldığı, net bir diyalogun yer almadığı, diğer üç bölümde anlatılanlara ek parça parça diyaloglara yer verilen bölüm olarak tarif edilebilir.

SONUÇ

Romandaki karakterler bir yandan toplumsal beklentiler diğer taraftan kişisel istekler arasında sıkışıp kalmış ve bu ikisinin çatışmasından doğan gerilimler neticesinde de içsel bunalımlar yaşamaktadır. Yaşanan sevgisizlik, yalnızlık, çaresizlik, öfke gibi duyguların roman karakterlerinin psikolojik çöküntülerine zemin hazırladığı söylenebilir. İnsanın özellikle yalnızlık duygusunun romanda oldukça iyi işlendiği ve yalnızlık duygusunun insan üzerindeki varoluşsal krizi başarılı bir şekilde ortaya koyduğu ifade edilebilir.

Yalnızlık hissi karmaşık ve her birey tarafından farklı şekillerde deneyimlenen bir durumdur (Tiwari, 2013:320). Doğu kültürünün hakim olduğu İran coğrafyasında Azeri bir ailenin başından geçen olayların anlatıldığı romanda toplumsal cinsiyet rollerinin oldukça iyi işletildiği ve gelenekçi bakışın hakim olduğu kültürlerin bir özelliği olan cinsiyetçi bakışın kitapta oldukça iyi ele alındığı söylenebilir. Gelenekçi toplumlarda (ataerkil) erkeklerin çalışıp para kazanması, evin geçimini sağlaması; kadınlarınsa evlerini çekip çevirmeleri ve çocuk büyütme beklenir. Bunun aksini yapanlarsa toplumsal baskıya maruz kalarak toplumdan dışlanır. Bu anlamda roman karakterlerinin yalnızlıklarının temelinde ataerkil anlayışın dayatmalarının olduğu söylenebilir.

Yalnızlık, psikolojik bir durumun neticesi olarak algılansa da toplumsal anlamda sosyoloji biliminin konusu olup, felsefi anlamda ise bireyin varoluşu bakımından

ele alınmayı gerekli kılmaktadır (Çökerdenoğlu, 2022). Bu bakış açısından hareketle aslında roman karakterlerinin yalnızlıklarının sebebi olarak içinde yaşadıkları toplumsal yapı ve kültür gösterilebilir. İran gibi Doğu kültürünün etkisinde olan pek çok coğrafyanın fertlerinin benzer duyguları farklı şekillerde yaşadıkları, yaşamın anlamını sorguladıkları ve toplumsal baskının yarattığı gerginliği her daim üzerlerinde taşıdıkları söylenebilir.

Romanda metaforlara da sıklıkla yer verilmiştir. Bunlardan birisi Cabir'in, Aydın'ın kitaplarını yakarak Aydın'ı kendince cezalandırdığını düşündüğü sahne ve Ayda'nın kendini yakarak yaşamına son vermesi gösterilebilir. Bu noktada güzel olan her şeyin yakılarak yok edilmesi başarılı bir metafor olarak gösterilebilir.

Karakterler arası ilişkilerde güç dinamikleri de romanda sıklıkla işlenmektedir. Bu durumun bireylerin birbirleri üzerindeki etkisine yön verdiği; baskın karakterlerin, zayıf ve savunmasız karakterler üzerindeki manipülatif etkilerinin ise kişisel çatışmalara zemin hazırladığı yorumunda bulunulabilir. Karakterlerin geçmişte yaşadığı travmatik olayların, onların mevcut psikolojik durumlarını belirleyen bir faktör olarak karşımıza çıktığı ve böylece karakterlerin neden belirli davranışları sergiledikleri ya da belirli duygusal durumlar içerisinde sıkışıp kaldıkları daha iyi analiz edilebilir.

Özetle yazarın, karakterlerin ruh hallerini ve toplumsal yaşamın norm ve değerlerinin bireyler üzerindeki ruhsal etkisini oldukça iyi işlediği ve okuyucuya zengin bir psikolojik deneyim sunduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Acar, H. İ. (2002). Evlenme engeli olarak din farkı. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (17).

Çökerdenoğlu, R. (2022). Nuri Bilge Ceylan'ın 'Uzak' ve 'İklimler' filmlerinde yalnızlık teması. *Çekemece Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(21), 103-112.

Erdem, M. (1991). Dinler ve Aile. *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara.

Ersoy Çak, Ş. (2010). Toplumsal cinsiyet ve feminizm teorileri bağlamında Türkiye'deki reklam filmleri ve popüler müzik videoları. *Yedi*, (4), 101-110.

Maroufi, A. (2007). *Ölü Ruhlar* (Çev. Veysel Başçı). İstanbul: Etna Yayıncılık

Ölü Ruhlar (t.y.). Erişim adresi: <https://www.kitapyurdu.com/kitap/olu-ruhlar/242499.html>

Şahin, H. (2019). Feminist terapi üzerine bir derleme. İkinci Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi özet kitabı, 28-30 Kasım 2018.

Tarhan, N. (2018). *Kadın Psikolojisi* (87. baskı). İstanbul: Nesil Yayınları.

Tiwari, S. C. (2013), Loneliness: A disease? Indian Journal of Psychiatry, 55(4).

Tümer, G., & Küçük, A. (1993). Dinler Tarihi, Ankara, s. 229.

Wikipedia (t.y.). Abbas Maroufi. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Abbas_Maroufi